

13 дәріс. Қазақстан Ұлттық Банкінің ашық нарық саясаты

1. Қазақстан Ұлттық Банкінің ашық нарықтағы операциялары
2. Қазақстандағы репо аукционы
3. Әлемдегі және Қазақстандағы РЕПО нарығы
4. Қазақстан Ұлттық Банкі ноталарының аукционы

1. Қазақстан Ұлттық Банкінің ашық нарықтағы операциялары

Ашық нарықтағы операциялар – бұл банкаралық пайыз мөлшерлемесінің деңгейіне әсер ету мақсатында ақша нарығында өтімділікті қамтамасыз ету немесе алу бойынша Ұлттық Банктің *аукцион* түріндегі тұрақты операциялары. Ашық нарықтағы операциялар Ұлттық банктің бастамасымен жүзеге асырылады. Ашық нарықтағы операцияларды жүргізу кезінде қамтамасыз ету ретінде жоғары өтімді және тәуекелсіз бағалы қағаздар пайдаланылады .

Тұрақты қол жеткізу операциялары (тұрақты объектілер) ашық нарықтағы операциялар нәтижесінде қалыптасқан өтімділік көлемдерін реттеуге арналған ақша-несие саясатының құралдары болып табылады. Тұрақты қол жеткізу операцияларының негізгі мақсаты ақша нарығының қысқа мерзімді пайыздық мөлшерлемелерінің құбылмалылығын шектеу болып табылады. Бұл операциялар банктердің бастамасымен жүзеге асырылады.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ақша-кредит саясатын іске асыру шеңберінде аукциондар өткізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2018 жылғы 30 шілдедегі №167 қаулысына сәйкес», ақша-несие саясатының мақсаттарына сәйкес өтімділікті қамтамасыз ету және алу үшін Ұлттық Банк аукциондардың келесі түрлерін өткізеді:

22 сурет – Ұлттық Банк өткізетін аукциондардың түрлері

Әрі қарай, біз ашық нарықтағы операциялар қалай жүзеге асырылатынын қарастырамыз.

Репо операциялары өз атауын ағылшын тіліндегі «repo» - сату және кері сатып алу операциясы немесе кері сатып алу келісімінен алды, бұл «қайта сатып алу міндеттемесі бар сату туралы келісім» дегенді білдіреді.

РЕПО операциясы (Шарт) – осы шартта алдын ала белгіленген баға бойынша белгілі бір мерзім өткеннен кейін қайта сату (сатып алу) міндеттемесі бар бағалы қағазды сатып алу (сату) бойынша мәміле. Басқаша айтқанда, РЕПО шартын шартты түрде сатушыға тиесілі бағалы қағаздармен (облигациялар, вексельдер, депозиттік сертификаттар), көбінесе қысқа мерзімді ақша нарығының борыштық бағалы қағаздарымен қамтамасыз етілген қысқа мерзімді несиелер ретінде қарастыруға болады. , РЕПО шарты несиелер ретінде емес, сатып алу-сату ретінде ресімделеді.

РЕПО аукционы – екі тараптың, инвесторлардың және шұғыл ақшаға мұқтаж ұйымдардың кездесу орны. Осылайша, РЕПО нарығы бос ақшаны бағалы қағаздармен қамтамасыз етілген несиелерге шығаруға болатын платформаны ұсынады.

РЕПО операциялары екі бөліктен тұрады - тура және кері. Тікелей репо кезінде нарық субъектісі бағалы қағаздарды сатады және оларды кері сатып алуға міндеттенеді, ал нарық өкілі, керісінше, бағалы қағаздарды сатып алып, сонымен бірге болашақта оларды кері сатуға міндеттенетін мәміле кері операция деп аталады. кері сатып алу келісімі. РЕПО және кері РЕПО операциялары бойынша бағалы қағаздар ресми түрде сатып алынады, бірақ қамтамасыз етілген несиелер (қамтамасыз ету) қызметін атқарады.

РЕПО операцияларының банктік несиелермен салыстырғандағы -бұл төмен пайыздық мөлшерлеме, операцияға қатысушылар дербес реттейтін келісімшарттың белгіленген мерзімі және қосымша комиссия төлеуді қажет етпейтін делдалдардың болмауы.

Қазақстанда операциялардың бұл түрі акциялар нарығынан немесе туынды құралдардан айырмашылығы өте танымал.

ҚР ҰБ тұрғысынан РЕПО операциялары бүгінгі күні банк жүйесінің қысқа мерзімді өтімділігін басқарудың тиімді құралы болып табылады, бұл міндеттердің аса маңызды шеңберін жедел шешуге мүмкіндік береді.

АвтоРЕПО-бұл қарсы аукцион арқылы биржалық сауда-саттықта жасалатын РЕПО мәмілелері. Кәдімгі тікелей РЕПОДАН айырмашылығы, бағалы қағаздар түріндегі кепіл сатып алушының пайдалануы мен бұйрығына Өтпейді, ол Орталық депозитарийдегі қағаз сатып алушының шотында бұғатталады.

Мәмілелер бойынша мерзімдер де әртүрлі. Авторепо мерзімі бастапқыда анықталған, ал тікелей РЕПО бойынша бұл операцияға қатысушылардың өздеріне байланысты, олар оны өздігінен орната алады, бірақ 90 күннен аспаған жағдайда.

KASE-де автоРЕПО нарығында мемлекеттік қағаздармен операциялар басым. Сарапшылардың пікірінше, себебі қарапайым-МБҚ Қазақстандағы ең сенімді актив ретінде беделге ие, өйткені мемлекет (осы қағаздардың эмитенті) корпоративтік эмитенттерге қарағанда өз міндеттемелерін орындау мүмкіндігіне ие. Сондықтан олар өте өтімді, бірақ олардың кірістілігі корпоративтік қағаздарға

қарағанда төмен.

МБҚ-мен автоРЕПО мәмілелерінің ішінде бір күндік операциялар ең танымал болып табылады, олардың сауда-саттықтың жалпы көлеміндегі үлесі шамамен 87% құрады.

Әлемдік тәжірибеде мемлекеттік емес қағаздармен автоРЕПО нарықтағы барлық операциялардың айтарлықтай үлесін алады. Себебі, бірқатар дамыған және дамушы елдерде компаниялар қор нарығына белсенді қатысады және оны сырттан қаржыландыру және қосымша өтімділікті тарту әдістерінің бірі деп санайды.

АвтоРЕПО с НЦБ. Біздің елімізде мемлекеттік емес қағаздары бар нарықты Ұлттық банкпен және Ұлттық банк қоржынымен авторепоға бөлу әдетке айналған.

НСВ-мен АвтоРЕПО компанияның белгілі бір қағазымен операцияны қамтиды, оны инвестор өзі таңдайды. ҰБТ себетімен жасалатын операциялар ҰБТ себеті бойынша биржаның барлық талаптарына сәйкес келетін және инвесторға таңдау үшін ұсынылатын бірнеше қағаздарды қамтиды. Сонымен, 2018 жылдың соңында мұндай себетке 11 Эмитенттің 25 құралы енгізілді.

Әдетте, жекелеген ҰБО-мен РЕПОДАҒЫ сауда-саттықтың негізгі көлемі квазимемлекеттік компаниялардың акциялары мен облигацияларына (79%), корпоративтік секторға – 21% тиесілі.

2018 жылғы ҰБО қоржынымен РЕПОҒА келетін болсақ, "Самұрық-Қазына" ҰӘҚ" АҚ, "Қазақстандық Ипотекалық компания" ИҰ, "ҚазАгроҚаржы" АҚ және "Қазақстандық Коммуналдық жүйелер" ЖШС купондық облигациялары қоржыннан мәмілелерді ашу бойынша көшбасшы-құралдар болды.

РЕПО операциялары-алаңдағы ең өтімді нарық және KASE мәмілелер жасасу ережелерін оңтайландыру арқылы қатысушылардың тәуекелдерін азайтуға күш салады. Мәселен, 2018 жылғы 1 маусымнан бастап сауда-саттықтың бір учаскесінде қандай да бір атаудағы акциялармен мәмілелер шоғырланған кезде туындайтын РЕПО операциялары бойынша міндеттемелерді орындамау тәуекелін шектеу мақсатында РЕПО операцияларын жүзеге асыру қағидаларына түзетулер қолданысқа енгізілді. Биржа РЕПО нысанасына үздіксіз бағалау жүргізеді, онсыз кепіл ретінде қағаздар сауда-саттыққа жіберілмейді.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі осы ақша нарығы құралының әлемдік тәжірибедегі шешуші рөлін жоғары бағалайды және Қазақстандағы РЕПО нарығы одан әрі дамитынына сенеді.

2019 жылғы 18 ақпаннан бастап ҚР Ұлттық Банкі депозиттік аукциондар өткізуді бастады, оның барысында реттеуші банктердің бос ақшалай қаражатын жеті күнге тартуды жоспарлап отыр. Сонымен бірге ол өзінің жеті күндік ноталарын орналастырудан бас тартты және тұрақты қол жетімділік операциялары аясында жеті күндік депозиттерді қабылдауды тоқтатты.

Депозиттік аукцион ақша-кредит саясатының құралдарының бірі болып табылады, ол арқылы екінші деңгейдегі банктер Ұлттық банктің пайыздық

мөлшерлемелер дәлізінің шекаралары шегінде аукциондық мөлшерлеме бойынша сыйақы үшін Ұлттық Банктің шоттарына теңгелік өтімділікті орналастырады.

Реттеушінің ойынша, жаңа құралды енгізу "ақша-кредит саясатының трансмиссиялық механизмінің пайыздық арнасының тиімділігін" арттыруы тиіс. Бұл ретте депозиттік аукциондар "Қазақстан Ұлттық Банкінің ЖКП іске асыру шеңберінде аукциондар өткізу қағидаларына сәйкес" өткізілетін болады.

Ұлттық банкте тиісті келісім мен жинақ шотының болуы міндетті шарт болып табылады", – деп атап өтті Ұлттық банк банктердің депозиттік портфельді іске асыра алмайтынына назар аудара отырып.

Депозиттік аукциондар қарсы өтінімнің бағасы мен мөлшері туралы мәліметтер оны берген сауда-саттыққа қатысушыға ғана қолжетімді болған кезде жабық тәсілмен мамандандырылған сауда-саттық әдісімен өткізілетін болады. Аукцион барысында қатысушылар бәсекелестік (орналастыру мөлшерлемесін көрсете отырып) және бәсекелестік емес (орналастыру мөлшерлемесін көрсетпей) өтінімдер беруге құқылы. Нәтижелер бойынша қанағаттандырылған қатысушылардың бәсекелестік өтінімдері берілген ставкалар бойынша, ал бәсекелестікке жатпайтын өтінімдер аукционда қалыптасқан орташа өлшенген ставка бойынша орналастырылатын болады.

Бірінші депозиттік аукционның қорытындылары бойынша Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің пайыздық дәлізінің шекарасында қалыптасқан және Қазақстан Қаржыгерлер қауымдастығының ақпараты бойынша орналастырылған депозиттер бойынша кірістілік нормасы жылдық 8,83%-ға дейін. Естеріңізге сала кетейік, реттеушінің базалық мөлшерлемесі өтімділікті қамтамасыз ету үшін 9,25% +1% және өтімділікті алу үшін -1% деңгейінде белгіленген.

2021 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша KASE ресми тізіміне енгізілген корпоративтік акциялар мен облигациялар шығарылымдарының саны тиісінше 116 (19,8%) және 264 (44,97%) шығарылымды құрады. Бұл ретте мемлекеттік бағалы қағаздардың үлесіне 33,2% немесе 195 шығарылым келеді.

2020 жылғы шілдеде Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағалы қағаздарын Clearstream халықаралық есеп айырысу жүйесінде есептесуі жүзеге асырылатын бағалы қағаздар тізбесіне енгізу жобасын сәтті жүзеге асырды. Бұл шара халықаралық инвесторлардың қазақстандық қор нарығына қол жеткізуін айтарлықтай жеңілдетуді және қазақстандық мемлекеттік облигацияларға сұраныстың артуын болжайды. Бастама сондай-ақ ұзақ мерзімді қаржыландыру көздерін кеңейтуге, мемлекет үшін қарыз алу құнын төмендетуге мүмкіндік береді, бұл кірістілік қисығының қалыптасуына және қазақстандық бағалы қағаздар нарығының одан әрі дамуына оң әсер етеді.

2. Қазақстандағы репо аукционы

РЕПО операцияларының анықтамасы 2012 жылғы 23 сәуірде күшіне енген «Қазақстан қор биржасы» АҚ (Биржалар) репо операцияларын жүзеге асыру қағидаларында тікелей берілген .

Репо операциясы бір мезгілде жасалатын, орындау мерзімдері бойынша ерекшеленетін және тараптары бірдей екі тұлға (репо операциясына қатысушылар) болып табылатын бірдей атаудағы бағалы қағаздармен (репо операциясының нысанасы) бір-біріне қарама-қарсы мәмілелердің жиынтығы болып табылады:

1) репо ашу мәмілесі(ашу мәмілесі): репо операциясына қатысушылардың бірінен осы мәміле сомасында олардың екіншісіне ақша аударуды және осы атаудағы бағалы қағаздардың белгілі бір санын олардың біріншісіне репо операциясына қатысушылардың екіншісіне беруді көздейтін қандай да бір атаудағы бағалы қағаздарды сатып алу-сату мәмілесі;

2) репо жабу мәмілесі(жабу мәмілесі): репо ашу мәмілесі жағдайындағыдай бағалы қағаздарды сатып алу-сату мәмілесі, репо операциясына қатысушылардың екіншісінен олардың біріншісіне осы мәміле сомасында ақша беруді және репо ашу мәмілесіндегідей бағалы қағаздар санын қайтаруды көздейтін атау бұл атау репо операциясына қатысушылардың біріншісі, олардың екіншісі.

Репо операциясының ашылу мәмілесін жасау кезінде репо операциясының затын сатып алатын және оны жабу мәмілесін жасау кезінде сататын қатысушы репо сатып алушы деп аталады, ал репо операциясының басқа қатысушысы ашылу мәмілесін жасау кезінде репо операциясының затын сататын және оны жабу мәмілесін жасау кезінде сатып алатын репо сатушысы деп аталады.

Репо операциясының нысанасы болып табылатын бағалы қағаздар репо жабылғаннан кейін бастапқы иесіне бірдей мөлшерде қайтарылуы тиіс екенін ескере отырып, РЕПО мәмілесінің іс жүзінде басты және жалғыз мақсаты бір тараптың уақытша пайдалануға және екінші тарапқа белгіленген ақыға бос қаржы ресурстарын беруі болып табылады. Сондықтан экономикалық табиғат тұрғысынан бағалы қағаздарды кепілге қою арқылы репо - несиелеу болып табылады.

Репоның жабылуы мен ашылу бағасы арасындағы айырмашылық іс жүзінде несиені пайдаланғаны үшін төлем болып табылады (пайыздық мәнде ол коммерциялық несиелер бойынша банктік мөлшерлемеден төмен болуы мүмкін, бұл қарым-қатынастың осы моделінің тартымдылығын арттырады). Алайда, заңды түрде репо - бұл сатып алу-сатудың екі мәмілесі, олардың жиынтығы тараптардың бір-біріне бағалы қағаздар мен ақша қаражаттарын беру жөніндегі өзара міндеттемелері түріндегі азаматтық-құқықтық салдарлардың туындауына бағытталған мақсатты заңды әрекеттер кешені болып табылады. Кепілден айырмашылығы, репо мәмілесі бойынша сатушы репо сатып алушыға өзінің бағалы қағаздарын меншікке береді, ал кепіл болған кезде ол кепілге меншік құқығын жоғалтпайды.

Репо мәмілесінің міндетті шарты – «қарыз алушының» болашақта алдын-ала белгіленген күні және алдын-ала белгіленген бағамен (репо жабу бағасы) бағалы қағаздарды сату бағасынан (РЕПО ашу бағасы) және нарықтық пайыздық мөлшерлемеден тұратын алдын-ала белгіленген бағамен (репо жабу бағасы) сатып алу міндеттемесі. Осылайша, бағалы қағаздардың құны олардың нарықтық бағасын дисконттау арқылы анықталады, бұл "несие берушіге" несиелеуді қамтамасыз ететін бағалы қағаздар бағасының ықтимал құлдырау қаупінен сақтандыруға мүмкіндік береді. Меншік құқығының қарыз алушыдан несие берушіге ауысуы контрагент бағалы қағаздарды сатып алу бойынша өз міндеттемелерін орындамаған жағдайда, оларды ағымдағы бағамен қор нарығында сатуға мүмкіндік береді.

Сауда жүйесінде жүзеге асырылатын репо операцияларының қатысушылары сауда-саттыққа репо операцияларының заттары ретінде пайдалануға аталған ережелерге сәйкес рұқсат етілген бағалы қағаздармен қатысуға құқығы бар Биржа мүшелері бола алады. Яғни, репо операцияларының қатысушылары брокердің клиенттері емес - клиенттік тапсырыстары мәмілелер жасасу үшін негіз болып табылатын жеке немесе заңды тұлғалар - өз клиенттерінен айырмашылығы Биржаның мүшелері болып табылатын брокерлердің өздері болып табылады.

Жеке тұлғаға қатысты репо операциялары тікелей репо операциясына (тікелей репо), яғни осы тұлғаның репо операциясының нысанасын оны кейіннен кері сатып алу міндеттемесі шарттарында сатуына және кері репо операциясына, яғни осы тұлғаның репо операциясының нысанасын оны кейіннен кері сату міндеттемесі шарттарында сатып алуына бөлінеді.

Репо операциялары сауда жүйесінде екі жолмен жүзеге асырылуы мүмкін:

1) «тікелей» тәсілмен-тікелей мәмілелер жасасу әдісімен өткізілетін сауда-саттықта;

2) «автоматты» тәсілмен - автоматты репо нарығында үздіксіз қарсы аукцион әдісімен өткізілетін сауда-саттықта.

Автоматты репо нарығын реттеу үшін ерекше ерекшелікке байланысты биржа автоматты репо нарығының спецификациясын бекітті.

Репо операциялары бойынша Қазақстанның бағалы қағаздар нарығындағы, сауда-саттықты ұйымдастырушының (Биржаның) сауда жүйесіндегі брокерлік және дилерлік қызмет брокердің немесе дилердің өз ақшасы есебінен не комиссия шарты болып табылатын брокерлік қызмет көрсетуге арналған шарт шеңберінде клиенттің бұйрығына сәйкес жасалады. Бұл операциялар репо операциясының бастапқы мерзімін ұзартуды ескере отырып, күнтізбелік 90 күннен аспайтын мерзімге жасалады.

Сыйақыға репо операциялары бойынша жабылу бағасы мен репо ашу бағасы арасындағы оң айырма түріндегі төлемдер жатады, ал мұндай сыйақы түріндегі табыс қызмет көрсетуден түскен табысқа жатады және төлем көзінен салық салуға жатпайды.

3. Әлемдегі және Қазақстандағы РЕПО нарығы

РЕПО мәмілелері АҚШ-та 1917 жылдан бастап қолданыла бастады, соғыс уақытында жоғары салықтар несиелеудің ескі түрлерін онша тартымды етпеді. Мәміленің басында РЕПО тек қолданды Федералды резерв басқа банктерге несие беру үшін, бірақ тәжірибе көп ұзамай нарықтың басқа мүшелеріне де таралды. РЕПО мәмілелерін пайдалану 1920 жылдары кеңейтілді, бірақ содан кейін Ұлы депрессия мен екінші дүниежүзілік соғыс кезінде аяқталды. Содан кейін ол 1950 жылдары қайта қалпына келді және 1970-1980 жылдары компьютерлік технологияның дамуына байланысты осындай мәмілелердің қарқынды өсуі жалғасты.

2008 жылдың қыркүйегінде банкроттыққа ұшыраған Lehman Brothers Банкі 2000-шы жылдардың аяғындағы әлемдік экономикалық дағдарыстың ең өткір кезеңге өтуін белгіледі, РЕПО пайдалану арқылы несиелік қарызды төмендетіп, оның жоғары рейтингтерге ие болуына және нарықта жақсы көрінуіне мүмкіндік берді

РЕПОНЫҢ ең үлкен нарықтары Еуропа мен АҚШ – та, ең жылдам дамып келе жатқан нарықтар Қытайда және бірқатар Африка елдерінде.

Мәселен, Еуропадағы ең ірі қор биржасында MTS REPO платформасында 2018 жылы жалпы сомасы 1 100,1 трлн болатын 1,04 млн-ға жуық РЕПО операциясы жасалды. 2017 жылы бұл көрсеткіш 11% - ға төмен болды, бұл құралдың танымалдылығының артқанын көрсетеді.

Тағы бір қор биржасында – Мәскеулік МОЕХ, РЕПО нарығының үлесі биржада жасалатын операциялардың жалпы көлемінің 36% құрайды.

Қазақстанда бағалы қағаздар нарығының белсенді жұмыс істеуі 1995 жылдан басталды. 1995 жылы бюджеттің ең үлкен тапшылығы 4% болды, ол негізінен ГКО есебінен жабылды, дегенмен Ұлттық банктің несие көлемі 1994 жылмен салыстырғанда өсті. Болашақта ГКО-ның маңыздылығы артып, Ұлттық банк несиелерінің көлемі күрт төмендеді. Басында МЕКАМ (мемлекеттік қазынашылық міндеттемелер) 1 және 3 ай мерзімге орналастырылды. Мұндай айналым мерзімі инфляцияның жоғары деңгейімен және инвесторлардың ұзақ мерзімді инвестицияларға сенімсіздігімен түсіндірілді. МЕКАМ-дағы кірістерге салық салынбауы туралы шешім қабылданды. 1995 жылдың маусым айынан бастап 6 айлық МЕКАМ бойынша аукциондар өткізіле бастады.

МБҚ бойынша ең үлкен кірістілік 1995 жылдың басында болды және ол біртіндеп төмендеді. Инвестицияның басқа түрлеріне қарағанда мұндай жоғары кірістілік мүмкіндігінше көп инвесторларды тарту ниетімен байланысты болуы мүмкін. Бірте-бірте МЕКАМ бойынша кірістілік төмендеді.

ГКО нарығының кірістілігін төмендетудің жалпы тенденциясы 1995 жылдан 1997 жылға дейін қайта қаржыландыру мөлшерлемесінің төмендеуімен байланысты болды.

МБҚ нарығында МЕКАМ-дан басқа Ұлттық банктің ноталары айналыста ақша массасын жанама реттеу және валютаның айырбас бағамын қолдау болып табылатын орналастырудың негізгі міндеті болды. МБҚ нарығы бюджет тапшылығын жабудың инфляциялық емес әдістеріне көшу қажет болған кезеңде қалыптаса бастады.

РЕПО операциялары бойынша Қазақстан Ұлттық Банкінің ресми сыйақы мөлшерлемесі 1999 жылдың аяғында 23% - құрады, бірінші жартыжылдықта мөлшерлеме төмендетіліп, 19% - құрады. 1999 жылы тікелей репо операциялары бойынша ашылу көлемі 37,8 млрд. теңгені; кері репо операциялары бойынша 14,2 млрд. теңгені құрады.

1998 жылдан бастап үкіметтерге тікелей несие беру тәжірибесі тоқтатылды. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі банк жүйесін тұтастай қолдау мақсатында банктерге аукциондық негізде кредит, ломбардтық кредиттер және РЕПО операциялары, сондай-ақ "овернайт"кредиті арқылы кредит береді. Болашақта ашық нарық операциялары барған сайын дамып келеді.

Қазақстандағы РЕПО нарығында банктер, сақтандыру және инвестициялық компаниялар тұлғасындағы институционалдық инвесторлар ең жарқын өкілдер болып табылады.

KASE-де РЕПО секторында 2018 жылы барлығы 75,9 трлн теңгеге немесе 197,5 млрд-қа мәмілелер жасалды, бұл әлемдік қор биржаларына қарағанда жүз есе аз.

KASE - де осы нарықтағы мәмілелерге 2018 жылы Биржаның 50-ге жуық мүшесі қатысты. Белгілі болғандай, қатысушылардың басым көпшілігі елдің резиденттері болды және тек 0,2% резидент настерге тиесілі болды. Осы сегменттегі сауда-саттықтың жалпы айналымының 84% - дан астамын банктер иеленді.

Отандық банктер РЕПО операцияларын жоғары бағалады. Осылайша, қолданыстағы 26 банктің 20-сы 2021 жылы РЕПО операцияларын белсенді жүргізді. Осы банктердің шоттарындағы "кері РЕПО" баптары бойынша қалдықтар 242,4 млрд теңгені және "РЕПО" – 285,2 млрд теңгені құрады, банк секторының жалпы шығыстары кірістерден асып, -8,5 млрд теңгеге жетті.

Банктер РЕПО-ның мемлекеттік бағалы қағаздармен мәмілелеріне, оның ішінде ҚР Қаржы министрлігінің Орта мерзімді және ұзақ мерзімді қазынашылық міндеттемелеріне, ҚР Ұлттық Банкінің қысқа мерзімді ноталарына және ҚР егеменді еурооблигацияларына артықшылық береді.

Реттеушінің қазақстандық қор биржасында бір күндік РЕПО операциялары арқылы өтімділікті беру/алу жөніндегі тұрақты тетігін қолдану басталуымен РЕПО нарығы әлдеқайда тұрақты болды, ставкалар бойынша құбылмалылық айтарлықтай төмендеді және Ұлттық банктің базалық ставкасына жақын ұсталады.

4. Қазақстан Ұлттық Банкінің НОТа аукционы

«Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» Заңның 8-бабына сәйкес Қазақстан Ұлттық Банкі айналыстағы ақша массасының көлемін реттеу жолымен бағалы қағаздарды шығарады. Қазақстан Ұлттық Банкі шығаратын бағалы қағаздар мемлекеттік бағалы қағаздар болып табылады және олар бойынша Қазақстан Ұлттық Банкі жауапты болады. Олар Қазақстан Ұлттық Банкінің ноталары болып табылады. Қазақстан Ұлттық Банкінің ноталарын орналастыру, айналысқа жіберу және өтеу тәртібі Қазақстан Ұлттық Банкі Басқармасының 2001 жылғы 20 желтоқсандағы қаулысымен реттеледі. № 554 "Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қысқа мерзімді ноталарын шығару, орналастыру, айналысқа жіберу және өтеу қағидаларын бекіту туралы".

Қысқа мерзімді нота Қазақстан Ұлттық Банкі дисконтталған баға бойынша орналастыратын, ал номиналды құны бойынша өтелетін айналымдағы эмиссиялық мемлекеттік дисконттық құжатсыз бағалы қағазды білдіреді. Қысқа мерзімді ноталар ақша базасын реттеуге арналған ақша-несие саясатының құралы болып табылады. Қысқа мерзімді нотаның номиналды құны 100 теңгені құрайды.

Қазақстан Ұлттық Банкі атынан қысқа мерзімді ноталармен операциялар жасау тәртібі туралы шартқа мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар жүргізуге уәкілетті бөлімшеге жетекшілік ететін төрағаның орынбасары, Бастапқы агент атынан - бірінші басшы немесе ол уәкілеттік берген тұлға қол қояды.

Инвесторлар Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарымен мәмілелерді тек Бастапқы агенттер арқылы жүзеге асырады, олармен мемлекеттік бағалы қағаздар нарығында қысқа мерзімді ноталармен мәмілелерді жүзеге асыруға шарт жасасады.

Ұлттық Банк өзінің қысқа мерзімді ноталарын: аукцион өткізу; қосымша орналастыру жүргізу; Бастапқы агенттермен келісілген дисконтталған баға бойынша өзі шығаратын қысқа мерзімді ноталарды сату жолымен орналастыруды жүзеге асырады. Қазақстан Ұлттық Банкі аукционға қатысушылардың қысқа мерзімді ноталарды шығару шарттарымен белгіленетін көлемнен төмен не жоғары мөлшердегі қысқа мерзімді ноталарды сатып алуға арналған өтінімдерін қанағаттандыруға құқылы. Көлемі шамалы және баға шарттары қанағаттанарлықсыз болған жағдайда қысқа мерзімді ноталарды орналастыру Қазақстан Ұлттық Банкі төрағасының орынбасарының орындалмаған өкімімен жарияланады.

Ұлттық Банк өзі шығарған қысқа мерзімді ноттарды бастапқы агенттермен алдын ала келісілген баға бойынша сатқан кезде қысқа мерзімді ноттарды сату көлемі, оларды төлеу және өтеу Ұлттық Банк белгілеген шарттарға сәйкес жүзеге асырылады. Және аукцион өткізу арқылы орналастыру қағидаларында айқындалған тәртіппен жүзеге асырылады. Қазақстан Ұлттық Банкі және Бастапқы агенттер қысқа мерзімді ноттарды сатып алуға қанағаттандырылған

өтінімдердің көлемі туралы хабарламаның негізінде оларды шығару шарттарында Ұлттық Банк белгілеген төлем күнінен кешіктірмей, Орталық депозитарийдің Кодекс ережелеріне сәйкес депо шоттарына ақшаны дебеттеу және қысқа мерзімді ноттарды кредиттеу туралы бұйрықты Орталық депозитарийге беру.

Қысқа мерзімді ноталардың айналысы сатып алынған қысқа мерзімді ноталар үшін Бастапқы агенттер төлеу үшін Ұлттық Банк белгілеген күннен басталады және өтеу немесе мерзімінен бұрын өтеу күніне дейін бір жұмыс күні бұрын аяқталады. Қысқа мерзімді ноталар мен олар бойынша құқықтарды есепке алу, сондай - ақ олармен жасалатын мәмілелерге техникалық қызмет көрсету орталық депозитарийдегі "депо" шоттары бойынша - Бастапқы агенттер бойынша және бірінші санаттағы брокерлік және дилерлік қызметті жүзеге асыруға лицензиясы бар Бастапқы агенттерде ашылған "депо" шоттары бойынша - олардың инвесторлары бойынша жүзеге асырылады. Қысқа мерзімді ноталардың иелері оларды кепілге беруге, РЕПО операцияларын жүргізуге құқылы (бір мезгілде жасалатын, орындау мерзімдері бойынша ерекшеленетін және РЕПО операциясының нысанасы болып табылатын, тараптары РЕПО және кері РЕПО операциясына қатысушы екі бірдей тұлға болып табылатын, РЕПО операциясының нысанасы болып табылатын бір шығарылымдағы бағалы қағаздармен бір - біріне қарама-қарсы мәмілелердің жиынтығы, сату және сатып алу қайталама нарықта. Қайталама нарықтағы қысқа мерзімді ноталары бар мәмілелер көрсетілген өтеу күнінен немесе мерзімінен бұрын өтеу күнінен бір жұмыс күні бұрын тоқтатылады. Қысқа мерзімді ноталармен операциялар жасау: кепіл, РЕПО және кері РЕПО операциялары, сатып алу немесе сату, сондай-ақ қысқа мерзімді ноталармен жасалатын басқа да операциялар биржалық және биржадан тыс қайталама нарықтарда мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар жүргізу тәртібін реттейтін нормативтік құқықтық актілерге сәйкес жүзеге асырылады.

Басқарманың 1998 жылғы 31 желтоқсандағы № 359 қаулысымен бекітілген Қазақстан Ұлттық Банкінің қысқа мерзімді валюталық ноталарын орналастыру, айналысқа жіберу және өтеу қағидалары Қазақстан Ұлттық Банкінің қысқа мерзімді валюталық ноталары айналыстағы ақша массасын реттеуге арналған ақша-кредит және валюталық саясат құралы болып табылатынын ескертеді. Шығару, айналыс және өтеу кезінде қысқа мерзімді валюталық ноталар бойынша есеп айырысулар теңгемен жүргізіледі.

Қысқа мерзімді валюталық ноталарды орналастыру екі әдіспен жүзеге асырылады: Қазақстан Ұлттық Банкі өткізетін аукцион әдісімен және Қазақстан Ұлттық Банкі шығаратын қысқа мерзімді валюталық ноталарды бастапқы агенттермен келісілген баға бойынша сату әдісімен. Аукциондық әдіс өтінімдерді қанағаттандыру ең аз дисконттан басталады және эмиссияның барлық жарияланған көлемі таусылатын дисконтта аяқталады. Бұл ретте Қазақстан Ұлттық Банкі аукционға қатысушылардың аукцион шарттарында белгіленетін

көлемнен төмен не жоғары мөлшердегі қысқа мерзімді валюталық ноталарды сатып алуға, сондай-ақ олар шығаратын қысқа мерзімді валюталық ноталарды аукцион өткізілетін күні немесе келесі жұмыс күні үкіммен белгіленетін көлемге жеткенге дейін аукционда қалыптасқан орташа мөлшерленген дисконтталған бағадан төмен емес баға бойынша қосымша орналастыруға өтінімдерін қанағаттандыруға құқылы мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар жүргізуге уәкілетті бөлімшеге жетекшілік ететін төрағаның орынбасары. Қазақстан Ұлттық Банкі қаржы нарығының жай-күйіне жедел ықпал ету мақсатында мемлекеттік бағалы қағаздардың қайталама нарығында өзі шығарған қысқа мерзімді валюталық ноталарды сатып алуға және сатуға құқылы. Инвесторлар қысқа мерзімді валюталық ноталармен мәмілелерді тек Бастапқы агенттер арқылы жүзеге асырады, олармен мемлекеттік бағалы қағаздар нарығында қысқа мерзімді валюталық ноталармен мәмілелерге қызмет көрсетуге шарт жасасады.